

نویسنده: احمد محسنی گرگانی

- سرشناسه: محسنی گرکانی، احمد، ۱۳۰۵
- عنوان و نام پدیدآور: اخلاق و قضا در بینش اسلامی
- مشخصات نشر: تهران: سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران
- معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی، نشر شاهد، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهری: ۳۸۴ ص
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۹۴-۴۹۶-۴
- وضعیت فهرست نویسی: فیهای مختصر
- یادداشت: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی:
- <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
- یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس.
- شناسه افزوده: سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران
- معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی، نشر شاهد
- شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۰۵۲۷۸

کتابخانه ملی ایران

اخلاق و قضا در بینش اسلامی

مؤلف:

احمد محسنی گرکانی

ناشر:

نشر شاهد

استوگرافی و جلد:

چاپخانه کوثر

طراحی جلد و صفحه آرایی:

روابط عمومی سازمان فرهنگی، سیاحتی کوثر
(وابسته به بنیاد شهید و امور ایثارگران)

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰/۰۰۰ ریال

۶۴	اسلام و مسؤولیت‌های مهم	۹	پیشگفتار
۶۵	نقش قضات در سالم‌سازی اجتماع	۱۲	جایگاه اخلاق اسلامی
۶۶	سرچشمه عدل	۱۳	اخلاق نظری
۶۷	محور سلامت اجتماع	۱۴	اخلاق عملی
۶۸	طرفداری از عدالت و مخالفین	۱۷	برنامه‌های اخلاقی
۶۹	عدالت در وزارت	۱۷	جایگاه اخلاق قضایی
۷۱	طهارت در قضاوت	۱۹	غریزه انسان
۷۱	آفت‌های روح و جان	۲۰	شلاق عدالت
۷۲	طهارت درونی	۲۰	حفظ حقوق جامعه انسان
۷۴	طهارت درونی قاضی		فصل اول:
۷۴	آزادی و استقلال قاضی	۲۵	جایگاه قضا و معنای آن در قرآن
	فصل دوم:	۲۸	رسالت پیامبران
۷۷	استقلال در قضاوت	۳۰	جامعه متعادل
۷۹	قضاوت پیامبر اعظم (ص)	۳۸	چگونگی عمل انسان
۸۲	چگونه هواپرستی خدا می‌شود	۴۰	جهان میدان آزمایش است
۸۳	نقش اندیشه قضایی در امنیت اجتماعی	۴۱	شبهه روشنفکری
۸۴	جدایی مقوله علم و عدالت	۴۴	عاقبت اهل کتاب چگونه است؟
۸۵	درون و برون انسان	۴۵	اشتباه جامعه
۸۵	نفس اماره و عامل سستی و سلب توفیقات	۴۵	قوانین بشری
۸۶	وسوسه شیطان	۴۶	قوانین الهی
۸۷	شیطان دنیا پرستی می‌دهد	۴۷	عرضه جان در عرصه جهاد
۸۸	هدایت شمشیر راه است	۴۷	چند دین در یک زمان مشروعیت دارد؟
۹۰	استقلال قاضی	۵۳	اسلام نزد خدا دین پسندیده است
۹۱	قضات ثابت قدم و مستقل	۵۴	عدالت در قضاوت
۹۳	تأثیر استقلال قاضی در اجتماع	۵۶	شرط کمال انسانی
۹۵	اندیشه اداری در نظام اسلامی	۵۸	دو دیدگاه در عدالت
۹۵	اندرز اداری	۶۰	جاذبه آیات قرآنی
۹۵	برترین مخلوقات جهان	۶۱	آداب نوشتن اسناد معاملات در قرآن
۹۷	ساده زیستی	۶۱	محوریت قرآن
۹۹	نامه امیرالمؤمنین علیه السلام در حفظ بیت المال	۶۲	مجازات قاتل در قرآن
۱۰۱	اندیشه اداری از منظر نهج البلاغه	۶۳	خون قاتل مباح شد

۱۳۳	معجزه اخلاقی در فتح مکه	۱۰۱	توجه ویژه به معیشت کارگزاران
۱۳۳	نمونه‌هایی از خلق عظیم رسول خدا (ص)	۱۰۱	اطلاع‌یابی مدیر از زیرمجموعه خود
۱۳۵	ارزش‌های اخلاقی در قرآن کریم	۱۰۲	خانین نظام اسلامی را کیفر کن
۱۳۸	عالی‌ترین نمونه بزرگواری	۱۰۲	انتخاب کارگزاران
۱۴۱	قرآن سهل، آسان و پندآموز	۱۰۳	سیمای مدیران
۱۴۳	قرآن کتاب وحدت و عزت مسلمانان	۱۰۴	اندیشه قضائی از نهج البلاغه
۱۴۸	حق محوری اساسی کارها	۱۰۴	پرسش طبیب مسیحی از دانشمند اسلامی
۱۵۴	داوری پیامبر اسلام بین دوست و دشمن	۱۰۵	بهداشت برتر در قرآن
۱۵۶	چهره‌های زیبای قرآن	۱۰۵	قاضی اسرارگرا نباشد
۱۶۰	حکومت تنها برای خداوند است	۱۰۶	قرآن همه مسلمانان را از اسراف‌نهی کرده است
۱۶۱	حکومت پیامبران الهی	۱۰۶	قاضی حق‌گرا
۱۶۳	تفکر دنیای متعبدنما	۱۰۸	غضب، حق‌رایی پوشاند
۱۶۵	یهودی‌ها به تورات عمل نمی‌کنند	۱۱۰	قاضی را باید از فاضل‌ترین افراد انتخاب کرد
۱۶۵	قضاوت پیامبر خاتم (ص)	۱۱۰	گزینش قاضی برتر
۱۶۷	مسئولیت عمومی	۱۱۱	اندیشه مملکت‌داری در نهج البلاغه
۱۶۸	قوانین حیات‌بخش اسلام	۱۱۲	اندیشه شوررداری در نهج البلاغه
۱۶۸	اداء امانت دستور قرآنی	۱۱۵	تقویت بنیه دفاعی
۱۶۹	رسوایی خیانت در امانت	۱۱۵	اسلام از جبهه و جنگ چه هدفی دارد؟
۱۷۵	آداب نوشتن اسناد مملکت در قرآن	۱۱۶	فرمان جهاد در اسلام
۱۷۵	محروریت قرآن	۱۱۷	فلسفه جهاد در اسلام
۱۷۷	نکات آموزنده اسناد تجاری در قرآن	۱۱۸	اهداف جنگ در اسلام
۱۸۱	تنظیم اسناد تجاری در اسلام	۱۱۸	جنگ ابتدایی و فلسفه آن
۱۸۱	راه کاهش پرونده‌های قضائی	۱۱۹	مبارزه با ظالمان و طاعیان با چه انگیزه
۱۸۲	نکته مهم در تنظیم اسناد تجاری	۱۲۰	مالکیت در اسلام
۱۸۴	شاخه‌های فقه اسلام	۱۲۱	اخلاق حکومتی در اسلام
۱۸۴	تنظیم اسناد تجاری و نقش اخلاق	۱۲۲	برادری و بیداری در اسلام
۱۸۵	خدا پیامبر را الگوی اخلاق قرار داده است	۱۲۴	ارزش‌های جهان شمول اسلام
۱۸۶	پیامبر آسوه است	۱۲۶	ارزش‌های حکومت اسلامی
۱۸۷	رفتار اخلاقی و فرهنگ گفتاری پیامبر اسلام (ص)	۱۲۷	بالاترین مصیبت اسلام
۱۸۸	یار ستم‌دیدگان	۱۲۸	بررسی ارزش‌های اسلام
۱۸۹	اخلاق پیامبر اسلام (ص)	۱۲۹	بررسی ارزش‌های اخلاقی اسلام
۱۸۹	پاسداری از قانون	۱۳۰	امنیت اجتماعی

۲۳۸ جالب توجه مسئولین اسلامی	۱۹۰ نموداری از اخلاق پیامبر اسلام(ص)
۲۳۸ همه جا سخن از عدالت است	۱۹۱ اسلام و آیین آسان
۲۳۹ بدون پژوهش از این داستان نگذریم	۱۹۲ حفظ توازن در اسلام
۲۴۰ نوید فردای عدالت	۱۹۳ راه و رسم حکومت اسلامی
۲۴۱ فرایند عدل و ظلم در اجتماع	۱۹۴ روایات خوش اخلاقی
۲۴۵ تأمین خیر و سعادت جامعه بشری	۱۹۵ تسلیم در برابر قضای اسلامی
۲۴۶ حکمت و مصلحت متعالیه در اسلام	۱۹۶ طاغوت و حکومت آن
۲۴۷ تشریع قصاص در اسلام	۱۹۸ از خیانت کاران حمایت نکنید
۲۴۹ یک نمونه از تبعیض نژادی و جاهلی	فصل سوم:
۲۵۰ قصاص در اسلام	رسالت پیامبران و حکومت
۲۵۱ عفو و بخشش در اسلام	حکومت اسلامی
۲۵۱ عفو خداوند متعال	بهبایی که ملت پرداخت
۲۵۲ عفو و گذشت کنید از لغزش خانواده	قضای اسلامی در قانون اساسی
۲۵۹ بازگشت به عفو و گذشت	فصل یازدهم قانون اساسی
۲۶۰ مزاحم امام(ع) و بردباری امام	مشروعیت قانون اساسی
۲۶۰ فرماندار معزول و عفو امام	اصل دوم قانون اساسی
۲۶۱ مأمور سخت گیر و بردباری امام(ع)	اصل سوم قانون اساسی
۲۶۳ وظائف زمامدار و رهبر اسلامی درباره قضات	عدالت روح قضاوت است
۲۶۴ قواعد قضایی در آیین دادرسی حضرت امیر(ع)	داوری عادلانه در اسلام
۲۶۵ به مالک مشورت	سرمشاء حق و اندیشه عدل
۲۶۷ چرا ان شاء در دادرسی به حکم واقع حکم نمی کردند؟	ریشه عدل در حوزه فقه
۲۶۷ جایگاه صلح و سازش در قرآن	عدل در حوزه اجرایی
۲۶۸ سخنان اولیاء گرامی اسلام	قداست عدل
۲۶۸ اصلاح ذات البین	جایگاه عدل و انصاف در روایات
۲۷۲ علت پیدایش حکومت در جهان	احترام خون انسانی
۲۷۳ پیدایش حکومت ها در جهان	حرمت خون انسان در روایات اسلامی
۲۷۷ یک نمونه از قضاوت عادلانه	جایگاه احکام اسلام و اجرای آن
۲۷۸ فرهنگ حق گرایی	قانون بازنشستگی در حکومت امیرالمومنین(ع)
۲۸۱ مبنای داوری در غرب	جایگاه عدالت اجرایی در اسلام
۲۸۱ حق گرایی حاکم اندلس	عدالت شخص اول کشور رابه پای میز محاکمه می برد
۲۸۴ مجاهدت در رفع حجابها	حضور ولی امر مسلمین در دادگاه برای محاکمه
۲۸۵ خصایص پیشوایان عدالت	

۲۳۴	نصایح و اندرزهایی درباره دنیازدگی	۲۸۶	عدالت‌گرایی
نگاه قرآن و سنت‌های الهی به رویکرد اعمال ما و		۲۸۷	حلقه‌های روشن‌گرانه حقوق عمومی در اسلام
۲۳۵	همه جوامع اسلامی	۲۸۸	اطلاعات راهبردی انسان و ارتباطات
۲۳۷	عالی‌ترین ضمانت‌اجرائی قانونی	۲۹۱	میراث حقوقی امام سجاد (ع)
۲۳۸	معنی ضابطه و رابطه در اسلام	۲۹۲	یادآوری حقوق الهی
۲۳۹	نظام ثابت و بدون نقص در جهان هستی	۲۹۳	حقوق پیشوایان
۲۴۰	میزان و وسیله سنجش	۲۹۳	حقوق جامعه اسلامی نسبت به یکدیگر
۲۴۱	پیدایش امنیت در جامعه	دستورات گرانمایه پیامبر اعظم اسلام (ص) به معاذ بن جبل	
۲۴۲	مدیریت و مسئولیت	۳۰۳	
۲۴۴	هجرت برای توسعه هدف	۳۰۶	رفتار و اخلاق انسان‌ساز پیامبر (ص) برای همه
۲۴۵	با هجرت، کمال یونان می‌گردد	۳۰۸	راه خوشبختی
۲۴۵	آشنایی با اخلاق دینی	۳۱۰	نگاه قرآن و سنت‌های الهی
۲۴۹	عدل از ارکان اسلام است	۳۱۱	قدرت‌تمای خدا
۳۵۰	راه حل مشکلات	۳۱۳	هدف خلقت انسان از نگاه قرآن
۳۵۲	آیا اجرای عدالت خشونت است؟	۳۱۵	راه شناخت
۳۵۴	اجرای عدالت با زمامدار عادل است	۳۱۶	بعد از ارتحال ملکوتی پیامبر (ص)
۳۵۵	اهداف زمامداران عادل	۳۱۶	زه‌های اطهر کوثر است
۳۵۶	روش زمامدار عادل در اسلام	۳۱۷	زمینه پذیرش یک واقعیت
۳۵۸	یادآوری اخلاق قضایی دکتر بهشتی	۳۱۸	پدیده حکومت در جهان
۳۶۲	امام مرقاب مشکلات مردم بود	۳۱۸	پدیده حکومت الهی
۳۶۴	اهمیت امام زکریا (ع) به اصلاح ذات البین	۳۱۹	بندگان شایسته و حقیقی
۳۶۵	خبررسانی و اطلاع‌یابی در اسلام	۳۲۲	اخلاص اقتصادی عادلانه
۳۶۶	مسلمان از حال مسلمان باید باخبر باشد	۳۲۴	حقوق بشر اسلام و غرب
۳۶۸	گمان بد حرام است	۳۲۵	اصول چهارگانه حقوق بشر
۳۶۹	تجسس اسرار دیگران ممنوع است	۳۲۶	تجلی حفظ حقوق عمومی در اسلام
۳۷۱	محور اساسی در قضاء اسلامی	۳۲۸	روایاتی پیرامون آزاداندیشی
۳۷۲	حکمت قضاوت در اسلام	۳۲۹	روش‌فکران آزاداندیش
۳۷۳	قرآن به قضات درس قضاوت می‌دهد	۳۳۰	نظام دادرسی در اسلام
۳۷۶	اساس کشورداری در اسلام عدالت است	۳۳۰	قضا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۳۷۶	سفارش آموزنده امام خمینی (ره) به قضات	۳۳۱	قاضی نمونه، امین و زیرک
۳۷۸	توجه به روایات	۳۳۲	دستور حقوقی قرآن
۳۸۰	یادآوری نکته عالی	۳۳۳	آزاداندیشی در قضاء

پیشگفتار

آمدن رسولان و پیامبران الهی از جانب پروردگار جهان با دلایل روشن در میان آدمیان برای هدایت و اقامه عدل آنان بوده و یکی از نعمت‌های بزرگ و مواهب ارزشمند الهی به شمار می‌آید. برقراری عدل و اجرای عملی عدالت در گذشته، حال و آینده مورد توجه و آرزوی مصلحان و دانشمندان بوده است و توصیه مؤکد به مردم داشته و دارند که از زیاده‌خواهی و طمع‌ورزی در زندگی خوددار باشند و پیوسته جانب عدل و انصاف را در بستر زندگی ترجیح دهند.

با گذشت قرن‌های متمادی از تاریخ زندگی بشر، پیدایش تحولات شگرف اجتماعی در دنیای معاصر، توسعه صنایع، فن‌آوری و رفاه در زندگی، ماکنول ارزش عدالت و صداقت در جامعه بشری، به فراموشی سپرده نشده و از برنامه اداره جامعه انسانی حذف نگردیده است و راستی در گفتار، درستی در کردار، حفظ امانات در اموال، نقش‌آفرینی و اهمیت آن ابداً رنگ نباخته بلکه هر روز ارزش آن آشکارتر شده و از ارکان ارزش‌های اجتماعی مسلمانان گردیده است.^۱

می‌بینیم شرط عدالت در امامت جمعه، جماعت، قضاوت و شهادت شهود در اسلام ناب محمدی برای همیشه استوار و پابرجا مانده است.

۱- امید است در آینده هم به فراموشی سپرده نشود.

پدیده‌های مادی، نوآوری پیشرفته، رفتار ظالمانه و ضدارزشی جریان‌های انحرافی و نوظهور، توانسته کمترین کاستی در بازار داغ عدالت فردی در قضاء اجتماعی ایجاد نماید تا جایی که این یادگار اولیاء گرامی اسلام در همه دادرسی‌ها و مذاهب از ارکان گفتمان‌ها به شمار می‌رود.

«متهمان جرایم در دادگاه‌ها برای تبرئه خود از کیفر و اثبات بی‌گناهی خودشان از صداقت و عنصر عدالت استفاده می‌کنند و با تظاهر به آن، جرم خود را می‌پوشانند.» از این‌رو دستگاه قضایی و پلیس با روشنی عادلانه و زیرکانه در کشف جرایم و شناخت هویت مجرمان با رویکرد علمی در برخورد با مجرمین و با پیچیدگی پرونده‌های جزایی به‌خصوص در جرایم خاص، در دهه‌های اخیر موفق عمل کرده است، بنابراین از جاذبه و گرایش قضات عدالت‌محور، مقبولیت‌گرا، مسؤولان‌خودم و دوراندیش، شایسته است تقدیر شود که با تلاش شبانه‌روزی و خدمات خالصانه خود، دادرسی عادلانه و اجرای عدالت و امنیت را برای مردم به ارمغان آورده‌اند.

جایگاه اخلاق اسلامی

علماء و دانشمندان علم اخلاق فرموده‌اند: در وجود انسان ادراکاتی است به نام نیروی عقل (قوه عاقله)، همچنین احساسات و غرایزی است به نام نیروی شهوت و غضب (قوه شهویه) به‌خاطر اینکه افعال و رفتار که از انسان سر می‌زند و با تفکر و ذهنیات انسان پیوند دارد، بازگشت آن به جلب منافع و مصالح انسان است، دفع ضرر و زیان از انسان و آنچه با تصدیق فکری و اقامه دلیل و برهان شکل می‌گیرد برای اثبات حق و باورهای ذهنی، مربوط به قوه عاقله است و آنچه مربوط به جلب منفعت است مانند خوردن و آشامیدن و آرایش بدن با لباس و آسایش با مسکن و راهبرد غرایز جنسی و دیگر خواسته‌های انسانی به قوه شهویه ارتباط دارد و آنچه مربوط به پیشگیری از زیان‌های مادی و معنوی است همانند دفاع از جان، مال، ناموس و آبرو

با نیروی غضب تأمین می‌گردد.

تمام این افعال و رفتارها، پندارها و خواسته‌ها در زندگی انسان اجتماعی لازم است، اما نباید از جاده اعتدال و میانه‌روی که هماهنگ با عقل و شرع است خارج گردد.

هدف در زندگی برای جامعه اسلامی باید به دست آوردن اخلاق اسلامی و رسیدن به سعادت و کمالات عالیه که میوه شیرین آن اخلاق و فضائل است، الزاماً باید دانسته شود که فضیلت اخلاق اسلامی در انسان چه مرتبه‌ای بالایی دارد و انسان را در چه جایگاهی از مهمات معنوی قرار می‌دهد و فقدان آن چه رسوائی و نکبت‌هایی در جامعه پدید می‌آورد. افراد با تقوا در هر حالی که هستند تلاش می‌کنند فضیلت و پاکی را مضاعف و رذایل را از فرهنگ زندگی اجتماعی خود حذف نمایند تا ارزش‌های رفتاری و گفتاری در زندگی همگانی متحلی گردد.

در روایات اسلامی توصیه شده که انسان موجب خوش اخلاقی و کرامت انسانی را در خود با تمرین ایجاد کند و خود را به صفات پسندیده بیاراید تا به اوج کمال و سعادت نائل آید.

در حدیثی از پیامبر اعظم (ص) می‌خوانیم که حضرت فرموده: «همانا من مبعوث شدم تا مکارم اخلاق را به کمال برسانم».

مکارم اخلاق زمانی در انسان به ثمر می‌نشیند که اخلاق نظری و عملی در وجود آدمی عملیاتی شود و به کمال برسد.

اخلاق‌داری دویخش است: نظری و عملی

اخلاق نظری

هنگامی که انسان بفهمد که ظلم بد است و عدل خوب است، یعنی دانستن و شناختن صفات زشت و رذایل اخلاقی و فهمیدن مکارم اخلاقی و صفات نیک و

همچنین اخلاق نیک و بد را با تعمیق نظری درک کردن، دانشمندان علم اخلاق از این معنی تعبیر به اخلاق نظری می‌کنند.

اخلاق عملی

اخلاق عملی این است که پس از درک و فهم زشتی و بدی ظلم، عملاً انسان آن را از خود دور و با آن مبارزه کند که هرگز مرتکب ظلم و آزار نگردد و صفات پسندیده و زیبا را تمرین کند تا ملکه انسان گردد. اخلاق عملی در مرحله آموزش و عملیاتی وجود انسان را به مدارج عالیه می‌رساند، اخلاق نظری و عملی بطور کلی در سه بخش خلاصه می‌گردد:

اخلاق شخصی

اخلاق اجتماعی

اخلاق سیاسی زمامداران در اداره کشور

۱- **اخلاق شخصی:** آنست که هر فردی در مقام پاکیزگی اخلاق خویش برآید و خود را به فضائل و صفات معنوی و معارف دینی آراسته کند و دوری از بداخلاقی رفتاری و گفتاری را جدی بگیرد و از خود دور نماید.

۲- **اخلاق اجتماعی:** آنست که در فضای اجتماع و خانواده با همسر و فرزندان و خویشاوندان رفتاری خوش و گفتاری دلپذیر داشته باشد و موجبات زندگی لذت‌بخش و سعادت‌مند را برای خود فراهم نماید.

۳- **اخلاق سیاسی:** در راستای اداره مملکت است که از آن به سیاست‌مدان هم تعبیر می‌کنند. کسانی که مسئولیت اداره امور یک کشور را به عهده می‌گیرند باید به‌گونه‌ای با تدبیر عقلانی کشور را بسازند که همه مردم در پرتو مدیریت و تدبیر

از عدالت اجتماعی بهره‌مند گردند و از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محروم نشوند.

در صورتی که مردم یک کشور با این اخلاق سه‌گانه تربیت شوند و بار بیایند آنگاه به مدینه فاضله خواهند رسید و فضای کشور و سکنه آن به زیور اخلاق فردی، اجتماعی و سیاسی متصف می‌شوند و محیط زندگی را پر از مهر و محبت و صفا خواهند نمود و همه انیس، دلسوز و غمخوار هم می‌شوند و به مصداق آیه کریمه: **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ**: مؤمنان برادر یکدیگرند در میان دو برادر (اگر کدورتی اتفاق افتاد) صلح برقرار کنید.

نکات مهمی که از آیه کریمه شریفه استفاده می‌شود و باید مورد دقت و توجه مؤمنان قرار بگیرد عبارتند از:

۱- در میان برادران دینی اگر اختلافی پیدا شد قرآن می‌گوید: «بدانید همانگونه که در میان برادران نسبی برای ایجاد صلح تلاش می‌کنید در بین برادران ایمانی برای برقراری صلح، با تلاش جدی وارد عمل شوید».

۲- اگر یک مسلمان با ایمان در مشرق عالم و یک مسلمان دیگر در مغرب عالم زندگی کنند قرآن پیوند و علاقه هر دو نفر را برابر هم و برادر یکدیگر بیان کرده است.

۳- مسلمانان از هر نژاد، طایفه، زبان و ساکن هر منطقه‌ای که باشند باید احساس عمیق رافت و برادری کنند.

۴- در مراسم حج که مسلمین و مؤمنان از نقاط مختلف جهان اسلام در آن کانون توحید گرد هم می‌آیند، این پیوند و برادری و همبستگی کاملاً محسوس است.

نتیجه آن می‌شود که یک جامعه تکامل یافته دارای زندگی نمونه و با برکت، در جهان اثرگذار خواهند بود. خدای تبارک و تعالی در قرآن، در سوره اعراف آیه ۹۶ آثار

مثبت زندگی اهل ایمان و تقوا و اخلاق را بیان فرموده است:

اگر ساکنین آبادی‌ها و شهرها که در روی زمین زندگی می‌کنند با ایمان و تقوا باشند ما درهای برکات آسمانی و زمین را به روی آنان می‌گشاییم و لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ.^۱

اما با تأسف آنها که راه سعادت و خوشبختی و امنیت را رها کردند و دستورات خدا و رسولش را تکذیب نمودند آنان را به جرم اعمالشان مجازات کردیم. وَلَٰكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.^۲

با توجه به این اصل مهم اسلامی (أخوت اسلامی) اسلام تمام گروندگان و پیروان مکتب آسمانی خود را به مانند یک خانواده متحد و مهربان با یکدیگر معرفی کرده است که نه با تظاهر و شعل، بلکه هر عمل و تعهد برادری خود را نشان دهند و تعامل داشته باشند. أخوت اسلامی را پیامبر اعظم (ص) و ائمه طاهرين با تأکید فراوان در احادیثی گویا و رسا بیان نموده‌اند.

۱- پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمود: الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَسْلُمُهُ.^۳

مسلمان برادر مسلمان است هرگز به او ستم نمی‌کند و دست از یاریش برنمی‌دارد و در برابر حوائف او ایستاده نمی‌گذارد.

۲- در حدیثی دیگر فرمود: «مَثَلُ الْأَخَوَيْنِ مَثَلُ الْيَتِيمَيْنِ يَفْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ.»^۴

دو برادر دینی، همانند دو دستند که هر کدام دیگری را می‌شوید. (با هم همکاری می‌کنند و عیوب هم را پاک می‌نمایند).

۳- امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ كَالْجَسَدِ الْوَاحِدِ إِنْ

۱- سوره اعراف، آیه ۹۶

۲- سوره اعراف، آیه ۹۶

۳- المعجزة البيضاء، ج ۳، ص ۳۳۲

۴- همان ص ۳۱۹، باب ۲

اَشْتَكِي شَيْئاً مِنْهُ وَجَدَ اَلْمُ فِي سَائِرِ جَسَدِهِ وَارَوَاهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ.^۱»
 ۴- در حدیثی دیگر از امام ششم شیعیان می‌خوانیم: «اَلْمُؤْمِنُ اَخُو الْمُؤْمِنِ عَيْنُهُ وَدَلِيلُهُ لَا يَخُونُهُ وَلَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَغْتَبُهُ وَلَا يَعْدُهُ عَدُوًّا فَيَخْلِفُهُ» مؤمن برادر مؤمن است، به منزله چشم و راهنمای اوست، هرگز به او خیانت نمی‌کند و ستم روا نمی‌دارد، با او خیانت و نیرنگ‌بازی نمی‌کند و هر وعده‌ای که به او بدهد تخلف نمی‌نماید.»

برنامه‌های اخلاقی

برنامه‌های جامع اسلامی به‌خاطر مراعات حقوق مسلمانان و رعایت اخلاق دینی اگر در میان جامعه مسلمان به‌عنوان یک فرهنگ عمومی دربیاید، چه اندازه به آسایش عمومی کمک می‌کند؟ و امنیت اجتماعی فراگیر می‌گردد و هزینه‌های سنگینی از زندگی مردم برداشته و حذف می‌شود؟
 بهترین و عالی‌ترین توسعه فرهنگ اخلاق عمومی و رواج مردمی آن در میان توده‌های مختلف مردم، عمل بزرگان و مسئولین است. نگاه مردم به عمل بزرگان و مدیران ارشد کشورشان می‌باشد. در روایت آمده است: «اَلْعَامِلُ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ وَاقْتِی جَامِعِهِ بَيْنَهُ مَسْئُولِينَ ارْشَادِ نِظَامِ دَلَسُوْزَانَهُ وَبَاعِلَاقِهِ دَر مَقَامِ حُلِّ مُشْكَلَاتِهِان تَلَاش می‌کنند با اطمینان اعتماد پیدا می‌نمایند، اگر با زبان دیبوت به خیر و نهی از کار بد گردد ولی اگر در عمل خلاف آن مشاهده شود تأثیر که ندارد بی‌آمدهای منفی در میان مردم بجا خواهد گذاشت. امید است با تقویت ایمانی پایه اخلاق اسلامی در آموزشگاه‌ها و دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها محکم گردد.

جایگاه اخلاق قضایی

به هنگام مطرح شدن دعاوی و تشکیل پرونده در امر حقوقی یا کیفری، معمولاً

قضات محترم در جلسه محاکمه و هم چنین بازپرسان در دادسراها با انکار و خشونت متهمین به جرائم روبرو می شوند ولی فراموش نکنند که در جایگاه رفیعی نشسته اند. در مقام نبی یا وصی نبی قرار گرفته اند، مبدا سعه صدر و بردباری را از دست بدهند و ارزش اخلاق قضایی را فراموش نکنند.

به معاونت محترم آموزش و مسؤولین دانشکده علوم قضایی مؤکداً توصیه می شود از دستورات اخلاقی و افاضات اساتید گرانمایه اخلاق اسلامی استفاده نموده و به تهذیب و پرورش افکار قضات جوان بپردازند.

رسیدن به جایگاه والای قضاء به تلاش، کرامت انسانی و عدالت اسلامی نیاز مبرم و اجتناب ناپذیر دارد. مسؤولین قضایی همواره نکات مهم اخلاقی را مورد توجه قرار دهند. تحکیم عدالت در قضاوت، رفع تبعیض بین ضعیفاء و اقویاء، جلوگیری از اسراف و زیاده روی در زندگی و ساده زیستی، ابتها اعتماد مردم و خوش بینی آنها را در دستگاه قضایی دوجندان می کند، به ویرد کاربرد عدالت در عمل را که خواسته همگانی در طول تاریخ زندگی بشر بوده است، انتظار عدالت از دستگاه قضایی به مراتب بیشتر از سایر مسؤولین است، زیرا دادرسان قضایی دائماً با جان، مال و ناموس مردم سر و کار دارند که حساس ترین مسیر اجرای عدالت و حق است.

در اهمیت قزائند عدالت همین بس که حضرت مهی ابرو انا له الفداء مانند جناب داود پیامبر، حکم به حق و قسط را محور دادرسی خودشان قرار می دهند و جهان را بعد از آنکه پر از ظلم شده باشد، پر از عدالت و داد می کنند. مرحوم علامه مجلسی اعلی الله مقامه در کتاب بحار الانوار از امام صادق علیه السلام روایتی آورده است که با هم می خوانیم:

«إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ السَّلَامُ، حَكَمَ بَيْنَ النَّاسِ بِحُكْمِ دَاوُدَ لَا يَحْتَاجُ إِلَى بَيِّنَةٍ يُلْهِمُهُ اللَّهُ تَعَالَى فَيُحْكِمُكُمْ بِعِلْمِهِ».

قضات محترم هنگام قضاوت و احقاق حق و اجرای عدالت و بی طرفی را در محاکمه، محور دادرسی قرار می دهند. بنا به مراتب نخستین هدف قوه قضائیه اسلامی این است که همه مسلمانان در صلح و دوستی زندگی سعادت‌مندانه داشته باشند و در اختلافات حقوقی و کیفری تا جایی که امکان دارد از حق اختصاصی خود گذشت و جوان مردی نشان بدهند و مجرمین را مشمول عفو قرار دهند و در کنار یکدیگر با صلح و صفا و مهربانی و برادری به زندگی خود ادامه دهند دستگاه قضایی از برادران دینی می خواهد این ویژگی ها و فتوت را در فضای باز زندگی به یک فرهنگ عمومی تبدیل کنند و جوانان خود را به آن توصیه نمایند.

ثمره شیرین آن اولاً کاهش شکایات و کاهش پرونده ها و خلوت شدن دادگاه ها و دادرها می شود و ثانیاً آرامش روحی و امنیت اجتماعی در مردم پدید می آید و تشویش ها و التهاب ها رفع می گردد.

غریزه انسان

انسان ها به حکم غریزه بشری و هم خونی با یکدیگر می توانند با الفت و محبت، زندگی مسالمت آمیز داشته باشند و در کنار هم اجتماعی متحد و بزرگ تشکیل بدهند و با پیروی از راه اعتدال و دوستی و اینکه بی دم خصام یک پیکرند که در آفرینش ز یک گوهرند، رفاقت و همزیستی سالم داشته باشند و اختلافات سلیقه ای را به تفرقه و زیان اسلام تبدیل نکنند. آمدن انبیاء از جانب خدای تبارک و تعالی برای همین امر بوده که جامعه بشری به زندگی مرفه، آسوده و مطمئن ادامه دهند و از زندگی قانون جنگل رهایی یابند و با تجاوز به جان و مال و آبروی یکدیگر مزاحمت و درگیری فراهم نکنند و حقوق اسلامی و انسانی را پایمال نمایند و از همه بدتر و رسواتر، دست خود را به خون بی گناهان نیالایند.

قرآن کریم می گوید: رسولان الهی با دلایل روشن و میزان عدالت از طرف پروردگار

آمدند که مردم خودشان ترازوی عدالت را استوار و برپا دارند.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ.^۱

ما رسولان خود را با دلایل روشن (برای هدایت) فرستادیم کتاب و میزان (قوانین عادلانه) را برای آنان نازل کردیم تا مردم یک پارچه عدل را در بین خودشان برپا دارند. «غمگنانه بگوییم سرکشی و زیاده‌خواهی برای افراد داخلی و استعمارگران خارجی که از مرز انسانیت دور افتاده‌اند و قرآن مجید آنان را از چارپایان هم پست‌تر معرفی کرده است: (أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ). دست تهاجم و تجاوز به جان و مال و تضییع حقوق حقه مستضعفین دراز کرده و به بهانه برقراری حقوق بشر و امنیت، به ناامنی در جوامع انسانی و ریختن خون آنان دامن می‌زنند.

شلاق عدالت

اگر شلاق عدالت بالا نرود و بر سر سلطه‌گران زر و زور فرود نیاید، اگر آیه شریفه: فَأَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ عملی نشود زندگی به روزگار سیاه مبدل می‌شود و خون بی‌گناهان هم چنان ریخته می‌شود و فریاد مظلومان به آسمان بلند و خون‌دها و صدها مسلمان قربانی مطامع غارت‌گران بین‌المللی همانند آمریکا و اروپا می‌گردد.

حفظ حقوق جامعه انسانی

مجموعه‌ی مقررات حاکم بر روابط اجتماعی دربرگیرنده‌ی حقوق انسان‌ها است مانند حق مالکیت، حق انتخاب احسن و برتر، حق پدر و مادری و حق نظارت بر امور جاری در نظام حکومتی...؛ به هر حال انسان آفریده‌ای است اجتماعی و در بستر زندگی اجتماعی، نیازمند ضوابط و یک سلسله قوانین و مقررات لازم‌الاجرائی است که وظایف اشخاص حقیقی و حقوقی نسبت به دولت و ملت و افراد جامعه نسبت به یکدیگر

را تبیین و تنظیم می‌کند. مجموع این مقررات الزام‌آور اجتماعی که امروزه دولت‌ها ضمانت اجرای آن را به عهده می‌گیرند حقوق جامعه می‌نامند.^۱

علم حقوق و دانستن آن برای فرد و اجتماع یکی از مباحث مهم و رشته‌ای از دانش اجتماعی است که به تجزیه و تحلیل پیرامون مقررات حقوقی و چگونگی تفسیر و استنباط زندگی اجتماعی می‌پردازند و انسان را از تخلفات و انحراف‌ها می‌رهانند.

این نگاهش به فضل الهی روشنگر حقوق دادرسی و اجتماعی، مشتمل بر آداب و رسوم قضاء اسلامی است به گونه‌ای رابطه علم حقوق اسلامی را با اخلاق اسلامی مرتبط می‌بیند، زیرا ارتباط علم قضاء با اخلاق از ضروریات جامعه قضایی اعم از قضات محترم و مدیران دفاتر دادگاه‌ها می‌باشد. علم حقوق و قضاوت منهای اخلاق اسلامی به مانند پرندۀ یک بال می‌باشند پرنده با یک بال هرگز قدرت پرواز ندارد و برای همیشه زمین‌گیر خواهد بود.

دانش قضاوت اگر همراه با اخلاق و عدالت نباشد زمین‌گیر و در نتیجه حقوق بسیاری از مردم تباه می‌شود و موجب سلب اعتماد عمومی از دستگاه قضاء می‌گردد. از ویژگی این نگارش این است که در خلال تبیین مسائل قضایی به داستان‌ها و روایات ائمه اطهار سلام... علیهم هم پرداخته است و با خواندن آن را به قضات و دادرسان خصوصاً جوان‌ها توصیه می‌کنیم که آموزه‌های ارزشمند اخلاقی را از ضروریات علم قضاء به شمار آورند و با استمداد از پیشگاه الهی و توفیقات خدای تبارک و تعالی اداء حقوق محرومین و مظلومین جامعه را بر خود لازم بدانند و همواره برای کشف حقیقت از دانش فقها و دانشمندان حقوق بهره‌مند گردند تا خدای متعال حق را به آنان الهام فرماید و هنگام محاکمه این دعا را زمزمه کنند:

اَللّٰهُمَّ اَرِنِي الْحَقَّ حَقًّا حَتّٰى اَتَّبِعَهُ وَاَرِنِي الْبَاطِلَ بَاطِلًا حَتّٰى اَجْتَنِبَهُ

این کتاب پیرامون مسائل اخلاقی و قضایی نگارش یافته و در فرصت‌های

مناسب (روزهای پنجشنبه و جمعه) که از کارهای مهم محوله فراغت داشتیم احساس وظیفه کردم درباره اخلاق معنویت که مع الاسف در جامعه کنونی ما بطور ناخواسته ارزش‌های معنوی کاهش یافته و احیاناً بد اخلاقی‌ها در اجتماع رو به افزایش گزارد، در محور مهم اخلاق و قضا در بینش اسلامی به رشته تحریر در آورم.

در پایان از جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای شهیدی، نماینده ولی فقیه و رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران و آقای سید منصور میرمرادی معاون محترم توسعه مدیریت بنیاد شهید و امور ایثارگران که همواره خدمات ارزشمندی به خانواده شهدا داشته اند و در نشر کتاب مزبور زحماتی متحمل شدند تشکر می‌نمایم. امید است ثواب آن ذخیره برای آخرت و از مصادیق باقیات و الصالحات آنها باشد.

از مدتها پیش علاقمند بودم چاپ این کتاب بنام فرزند شهیدم محسن محسنی گرکانی که در دفاع مقدس به درجه اعلای شهادت نائل گردید به زیور طبع آراسته گردد. خوشبختانه جناب آقای سید منصور میرمرادی معاون محترم توسعه مدیریت بنیاد شهید و امور ایثارگران که همواره خدمات ارزنده‌ای به خانواده شهدا داشته و دارند، زحمت طبع و نشر این نگارش را عهده دار شدند. ان شاء الله ما جور در دنیا و آخرت باشند.

احمد محسنی گرکانی

غفر الله له و لوالدیه

Watermark